

MAGYARORSZÁG A FRANCIA TANKÖNYVEK TORZÍTÓ TÜKRÉBEN.

— Első közlemény. —

„Mindnyájunk előtt ismeretes az a sajnálatos tény, hogy a külföldi tankönyvek — a népiskolai könyvektől a tudományos kézikönyvekig — igen sok valótlan és téves adatot hoznak forgalomba és visznek be a világ népeinek köztudatába hazánkról, ennek földrajzi és gazdasági viszonyairól, történelméről, irodalmáról, művészetéről s általában egész életéről. A Magyar Paedagogiai Társaság becsületes és észszerű eszközökkel ennek megváltoztatására törekedvén, egyesíteni óhajtja mindazokat a szellemi erőket, amelyek rendelkezésére állanak annak a feladatnak szolgálatában, hogy az idegen tankönyvek útján Magyarországról elterjedt s állandóan forgalomban levő balvélemények, téves adatok és felfogások a nagy világ tudatából mentől előbb és mentől eredményesebben kiküszöböltessenek.“ Ezekkel a megállapításokkal indította meg a Magyar Paedagogiai Társaság nagyjelentőségű munkáját, melynek hordereje — feltéve, hogy teljes sikerrel jár, amire minden reményünk meglehető — alig becsülhető fel. Nem vonható kétségbe ugyanis, hogy a fogékony ifjú lélekbe az iskolák által, a tankönyvek útján beoltott és megrögzített tanítások az idősebb korban — bármely kétségtelen igazság követelje is ezt — már alig vagy csak nagy nehezen változtathatók meg, mindenesetre azonban fokozott fáradozás és aránytalanul nagy energiátékozlás útján. Ezért nagyjelentőségű ez a mozgalom, mely a téves és megbízhatatlan forrásokból táplálkozó külföldi tankönyvek helytelen részleteinek megváltoztatása útján a valóságnak megfelelő és tiszta képet kíván nyújtani annak az ifjúságnak, amelynek soraiból később a nemzetek vezetői fognak kikerülni.

Mindezekből pedig két tény állapítható meg. Először is az, hogy a Magyar Paedagogiai Társaságtól feltétlenül távol áll a propagandaszerű, politizálni akaró tevékenység, mert nem akar többet, mint egyszerűen a valóságnak megfelelő tényeket, megbízható adatokat, egyszerűen az igazságot leszögezni az oly kiadványokban, melyeknek célja a nagy tömegek oktatása, fölvilágosítása. Másodsor következik az is, hogy csakis a rosszul tájékozott vagy megbízhatatlan adatokból táplálkozó, de minden körülmények között *jóhiszemű* s így a nyugati művelődés alapján álló, attól teljesen áthatott nemzeteknél lehet helye és eredménye e tevékenységnek. Mert ahol lelkiismeretlenül, de tervszerűen terjesztik a valóságnak meg nem felelő tanításokat, ott

rosszszisztemiséggel állván szemben, a becsület és tudományos felvilágosítás termékeny talajra soha találni nem tud.¹

A tanítás és a tankönyvek szellemének pacifista irányba való terelése érdekében a világháború befejezése óta számtalan nagy nemzetközi tudományos szervezet indított mozgalmat azzal a céllal, hogy a tankönyvek a népek békés közelkedésének, megbékélésének előmozdítása szolgálatába állíttassanak, illetve oly részletek, melyek ezen elvvel ellentétben állanak, kiközösöltessenek.² Ily munkában a magyarok annál nagyobb örömmel vesznek részt minden esetben, mert köztudomású tény, hogy a magyar tankönyvek sem a múltban, sem a jelenben nem tartalmaznak más népeket elítélő vagy lekicsinylő kitételeket, tanításokat, amely körülménynek fokozott méltánylásban kell részesülnie, hisz egy ezeréves nemzetnek olyan szétदारabolása, mint ez Magyarországgal történt, más magatartásunkat is érthetővé tenné. Azonban azt, hogy a velünk esett igazságtalanságon szóltanul áthaladjunk, egy önérzetes nemzet sem kívánhatja, így tehát az igazságnak megfelelő helyreigazítást is el kell tűnőnk, illetve azt lehetővé kell tenniük.

Áthatva tehát a külföldi tankönyvekben Magyarországról foglalt megállapítások helyességének fontosságától és a szükséges helyreigazítások keresztülvitelének messze időkre kiható jelentőségétől, külföldi utaimon egy alkalmat sem mulasztok el, hogy az egyes országok tankönyvei iránt érdeklődjem. Így került vizsgálódásom alá Franciaországban 1929. évi nyári szabadságidőm folyamán több ottani tankönyv, amelyekről szóló jelen ismertetésem szerény nézetem szerint megérdemli a figyelmet s a szükséges további lépések megtételét a helyesbítések keresztülvitelére.

Mielőtt azonban magára a tankönyveknek ismertetésére térnék át, röviden vázolni kívánom a francia tankönyvek engedélyezésének rendszerét. Franciaországban a tankönyvek engedélyezése a közoktatásügyi miniszter által, az egyes iskolákban használandó tankönyvek kiválasztása pedig tankerületenként

¹ A *Vossische Zeitung* 1930 augusztus 9-i számában jelentette, hogy a történelemtudomány nemzetközi bizottsága, amely 40 — állam tagjaiból áll, elhatározta, hogy a történelmi tankönyveket minden történelmi hazugságtól megszabadítja. Vizsgálat alá először az elemi, később a felsőbb iskolai történelemtankönyvek kerülnek. Az e célt szolgáló bizottság elnöke, Glotz, a Sorbonne tanára, kijelentette, hogy a legközelebb Budapesten tartandó kongresszuson nemzetközi tankönyv-könyvtár létesítését fogja javasolni a munkálatok megkönnyítése érdekében.

² Az utódállamok tankönyveinek futólagos áttekintését lásd dr. Olay Ferenc: *A magyar művelődés kálváriája az elszakított területeken 1918—1928.* (Budapest, 1930. A Magyar Nemzeti Szövetség kiadása.) és *A magyar kultúra válságos évei 1918—1927.* (Budapest, 1927. A Magyar Nemzeti Szövetség kiadása.) Az Ausztriához csatolt magyar terület tankönyveire nézve dr. Olay Ferencről *Osztrák áfium.* (*Az elszakított Nyugatmagyarország tankönyvei rólunk*) című cikksorozatát a *Nagymagyarország* 1930. évi június—július—augusztus havi számaiban, továbbá *Tallózás egy burgenlandi tankönyvben.* (Magyar Külpolitika, 1929 december 28.) *Osztrák áfium* (Budapesti Hírlap 1929 december 29) és *Egy burgenlandi olvasókönyvből.* (Nagymagyarország 1930 január 1).

(Académies) történik. Az alsófokú iskolákban használandó tankönyveket a *Commission départementale* állapítja meg az *Inspecteur d'Académie* enőklete alatt. A középfokú iskolákban a tantestületek javaslatára az *Inspecteur d'Académie* állapítja meg a használandó tankönyveket. Ügyszólván az összes tankönyvek megtekinthetők a nagyjelentőségű *Musée Pédagogique*-ban (Paris, V. 41, rue Gay-Lussac), mely közvetlenül a közoktatásügyi minisztérium fennhatósága alatt áll, vagy pedig az egyetemi könyvtárakban.

Ez alkalommal tárgyalt szempontunkból a tankönyvek közül főleg a történelmi, művelődéstörténetiek és egyes olvasókönyvek,³ továbbá távolabbi összefüggésben, de nem csekélyebb jelentőséggel a lexikonok⁴ és utikönyvek jönnek számításba. Az áttanulmányozott tankönyvekre — az áttekintés sorrendjében — észrevételeimet és megfigyeléseimet az alábbiakban ismertetem.

G. Bruno: *Le Tour de l'Europe pendant la guerre*. Livre de lecture courante. Cours moyen. Huitième édition. Paris, 1923. Belin Frères. 312 lap.

A francia Akadémia pályadíjával kitüntetett szerző a bevezetésben indokolja a könyv célját, vagyis azt, hogy minden franciának ismernie kell a barbár háború okait s azokat nem szabad elfelejteniök a tanulóknak. A gyermekeknek ezekről nem lehet elég korán tanulniok... (3—4 lap). Már ez a bevezetés is eleget mond, hogy mit várhatunk, amikor a kis tanulót a közel-múlt kritikájával telíti meg, vagyis oly időszakokkal foglalkozik, amely történelmi távlatból közelségénél fogva még csak némi objektivitással sem igen tárgyalható.

A tankönyv a háború kitörése után nemsokára megsebesült tanító elbeszélésével kezdődik, aki üdülésre hazaérkezvén, estén-kint oktatja hozzátartozóit. Ezek előadása közben tesznek fel kérdéseket. Így kerül mindjárt elsőnek terítékre a belga semlegesség megsértésének kérdése, amely a szerző szerint máris a németek elítélését jelenti, mert aláírásukat nem tartották meg s így magukat meggyalázták (15 lap). Természetesen arról, hogy volt egy angol-belga előzetes megegyezés az angol csapatoknak francia-német háború esetén Belgiumba való bevonulására nézve, a szerző semmit sem akar tudni. Vilmos császár, a béke barátja, „hazudott” s az osztrák császárral együtt találták meg az „ürügyet” arra, hogy a háborút kirobbantsák. Ők akarták a háborút (16. lap). A nőket, aggastyánokat lelőtték, városokat gyújtottak fel, telt vasúti kocsikat „loptak” a németek (19. lap), egyetlen alkalmat sem mulasztottak el, hogy a katonai kórházakat bombázzák (24. lap, képpel illusztrálva a 29. lapon) stb. Ebben

³ Dr. Olay Ferenc: *Felvilágosító propaganda indul a külföldi könyveknek Magyarországról szóló tévedései és fordítései ellen*. (Budapesti Hírlap 1929 szeptember 15), *Egy vadházasság hírére*. (Budapesti Hírlap, 1929 október 20), *Még egyszer a francia tankönyvek* (Budapesti Hírlap, 1929 december 1), *Francia tankönyvek* (Nemzeti Ujság, 1929 november 14).

⁴ Dr. Olay Ferenc: *Larousse és a műveltség* (Nemzeti Ujság, 1931 január 18) és *Les erreurs du Larousse*. (Gazette de Hongrie, 1931 január 24.)

a hangnemben és ezzel a pedagógiai rendszerrel folyik azután az „oktatás“ 312 lapon át, minden rossz okául elsősorban a németeket és osztrák-magyarokat jelölve meg. Minthogy pedig arra mindenki ki van oktatva, hogy kik voltak a németek szövetségesei, természetesen ezekre is önként vonatkoznak a németekre tett megjegyzések és megállapítások. Szerbia ismertetése során megemlíti a szerző, hogy Ausztria (értsd: Ausztria-Magyarország) zsarnokoskodott felette. Ez tört be Szerbiába, hogy elfoglalja s így Fanciaország és Oroszország siettek segítségére. Soha nemesebben fegyvert nem ragadtak még. A szerbek végnélküli ki-dicsérése után következik az osztrákok jellemzése: az emberiség és a hadviselés törvényeit megsértették, robbanó golyókkal rettentés sebeket okoztak a szerbeknek, megölték a sebesülteket, legyilkolták a foglyokat, lelőtték és megkínózták a falvak ártatlan lakosságát, az asszonyokat, gyermekeket, aggasztányokat. Vagyis — mondja egy közbeszlőlő — Ausztria is úgy gyalázta meg magát, akárcsak Németország (92. lap). Ausztria-Magyarországról közli a könyv, hogy abban 20 millió-nál több szláv, 3 millió román, 1 millió olasz, 12—13 millió német és 10 millió magyar lakik. Az ország hódítások útján lett naggyá s legutóbb is, 1908-ban, a „kaiser“ hozzájárulásával szerezte meg Boszniát. A meghódított népek elégedetlenek s mind az elszakadásra törekszenek, de Ausztria és Magyarország megosztottnak fékentartásukon. Az előbbi az északi szlávokat és olaszokat, az utóbbi a délszlávokat és románokat őrzi. Az új térképeken majd tanulni fogják, hogy az elnyomott népek visszanyerték jogaikat, s hogy mi maradt a régi császárságból (114—117. lap). Romániáról megjegyzi a tudós szerző, hogy Erdély — *melynek lakossága román* — visszakiváncozik Romániához, amelynek lakói műveltek és francia kultúrájuk van (163. lap). A Lusitania óceánjáró elsüllyesztését hosszasan ismertető fejezetben — ahol egy kép egyik karjával gyermekét tartó, másik karjával egy deszkába kapaszkodó fuldokló anyát ábrázol (219. lap) és amely szerint a „kaiser“ félnapi szünetet rendelt el a tanulóknak a dicsőséges tett ünneplésére — azt is ismerteti az igazságért küzdő (!) szerző, hogy Bécsben a süllyesztés ugyancsak nagy örömet okozott és Ferenc József a „kaiser“-nek szerencsekívánatait küldötte (218—221. lap).

Háromszáz lapon át a bosszú, az engesztelhetetlenség és a férdítések áradata szolgál a tanulók oktatására, úgyhogy e könyvet nyugodtan lehetne a „gyűlölet útjának“ nevezni.

A. Malet et P. Grillet: *XIXe Siècle. Histoire contemporaine 1815—1920*. Classe de philosophie et de mathématiques. (Enseignement secondaire.) Paris, 1928. Hachette. 1176 lap.

Ez a könyv, mely egyébként a legjobb és legelterjedtebb történelmi könyvek egyike, *La Magyarisation* címmel (574. lap) először a nemzetiségek elhelyezkedését Magyarországon ismerteti, majd az 1868. évi „nemzetiségi“ törvényt, amelyet a magyarok „nem respektáltak“ s a magyar nyelvet tették meg állam-

nyelvvé. Hivatkozik az 1891. évi óvodai törvényre (XV. törvény-cikk), amely a szülőket kötelezte, hogy gyermekeiket óvodába küldjék, miáltal a magyarosítást egészen a bölcsőig kiterjesztették. A fejezetből a tájékozatlan tanuló vagy az idegen oly erőszakos magyarosítást olvas ki, amiben a nemzetiségek sohasem részesültek és az óvodai törvényre való hivatkozás s ennek ügyes beállítása is ezt a célzatos tényt állapítja meg. Arra, ami a leglényegesebb, hogy t. i.: az óvodai törvényt, amely nem is az idézett rendelkezéseket tartalmazza, csak elenyésző kis részében alkalmazta Magyarország s hogy az még ma, 40 év múlva sincs végrehajtva, utalás természetesen nem történik. Ugyanitt (577. lap) egy rossz acélmetszet bemutatja a magyar parasztot ünneplőben, mint exotikus jelenséget. A magyar-horvát kiegyezést és a trializmus felé való törekvést egy teljes lapon át (575. lap) ismerteti. A *La Question Serbe* fejezetben (576. lap) 17 soron át tárgyalja a magyarországi szerbek történetét. Elmondja, hogy délvidéki szerbjeink már régen követelték jogaikat, hogy metropolitájukat maguk válasszák és egyházi, valamint iskolai ügyeket maguk szabályozhassák. 1872-től a szerbek között egy kis párt alakult ki, amely szeparatista alapra helyezkedett és a szomszédos független Szerbiával való egyesülést kívánta. Az 1912–13. évi balkáni háborúk ezt a pártot igen fellelkesítették s ezek már akkor az összes délszlávok egyesítésére hivatott Nagy-Szerbiáról álmodoztak. A szerb és délszláv kérdésnek több lapon át való tendenciózus tárgyalása, a nagyszerb eszmének kiemelése arra a következtetésre juttatják az embert, hogy a könyvet csakis egy magyarországi nemzetiségi, legnagyobb valószínűség szerint szerb, esetleg horvát személy nézhette át vagy szolgáltatta az adatokat. Erre mutat a *La Question Roumaine* című (576. lap) fejezetnek az a megjegyzése is, hogy a *horvátok után* a magyarosítással leginkább szembeszálló elem a román volt. A románok hosszú ideig csak a passzív tiltakozás fegyverével éltek. 1881-ben Erdély részére külön kormányzatot kértek, majd 1892-ben a „császár“-hoz emlékiratot nyújtottak be. Azt természetesen az író elhallgatja, hogy a kabinetiroda ezt az emlékiratot *felbontatlanul* a magyar miniszterelnökhöz továbbította. Majd 1895-ben a romániai irredentistákkal léptek összeköttetésbe s ideáljuk a Magyarországtól való elszakadás és a Romániával való egyesülés lett. A román izgatókkal szemben a magyarok (*les magyars*) szigorú eljárásokat indítottak, melyek súlyos ítéletekkel végződtek. A románok ebbeli tevékenységükben az erdélyi szászokra támaszkodtak!

Mindez tehát nyílt bevallása annak az oly szívósan tagadott ténynek, hogy szerbjeink és románjaink már évtizedekkel a világháború előtt nem átallottak irredenta politikát folytatni, ugyanakkor, amikor államhűségüket is bizonygatták, amit még

a háború folyamán is megtettek. Érdekes az ügy itt, mint számos más tankönyvben tünetően használt „magyars“ kitétel s az „hongrois“ szónak elhagyása!

A nemzetiségek küzdelmével kapcsolatban ismerteti a könyv, hogy a külföldön és különösen Franciaországban az a vélemény alakult ki, hogy a Habsburg-monarchia nem egyéb, mint dinasztikus kombinációk szüleménye, mely szétesésre vagy felosztásra van ítélve, amint I. Ferenc József meghal (577. lap). Itt következik azután egy ellenséges és valótlan megállapítás, amely merészen Magyarországot tünteti fel a világháború közvetlen okozójának: „Az a gond, hogy a harapófogót — amellyel Oroszország és Szerbia fenyegettek — kifeszítse, volt egyike azoknak a mélységes okoknak, amelyek Magyarországot 1914-ben arra sarkalták, hogy Szerbiát összezúzza és felidézze az európai háborút.“ („Le souci de desserrer l'étau que menaçaient de former les Slaves de Russie et ceux de Serbie a été une des causes profondes qui ont poussé la Hongrie à écraser la Serbie en 1914 et à déchaîner la guerre européenne.“)

A *La Grande Guerre* című fejezetben a világháborúról 114 lapon keresztül (1062—1176) ír a szerző. Megállapítja, hogy a világháború oka *lényegében* a hegemoniára való német törekvés volt, *közvetlen* oka pedig Ausztria-Magyarország balkáni politikája és *előre megfontolt* váratlan támadása (*agression préméditée*) Szerbia ellen. Az összeütközés „ürügye“ a trónörökös meggyilkolása volt s ez szolgált jogcímmel Ausztria ultimátumára Szerbiához. Az orosz mozgósítás viszont Németországnak szolgált ürüggyül a közbelépésre, amely Oroszországnak, majd Franciaországnak üzenté meg a háborút, míg a belga semlegességnek a németek által történt megsértése Angliát készítette a háború megüzénésére. Bár nem tartozik ide, mégis megemlítésre érdemes a könyvnek az a megállapítása, hogy Németország három ízben akarta Franciaországban kivívni a végleges győzelmet, de minden esetben meghiúsult ez a *francia* hadsereg győzedelmes ellenállásán (1063. lap). (A szövetséges angol, belga, olasz, japán, amerikai csapatok s a többi 30 szövetséges segítségével úgy látszik említésre sem érdemes!)

A világháború legmélyebben rejlő oka a német felfogás volt (1064. lap). Ez a megállapítás jellemzi úgy ezt, mint a többi történelemkönyvet: *mindennek* okául a központi hatalmakat, főleg a németeket tüntetni fel. Az angolok bekerítő politikája, a szerbeknek az oroszok által történt állandó titkos vagy nyílt biztatgatása, támogatása, a franciák óriási kölcsönei Oroszország részére stb. mind ismeretlenek maradnak a tanuló és olvasó előtt. A szerző szerint a világháborúra az alkalmat a szarajevói merénylet szolgáltatta (1070. lap). Princip bosnyák tanuló volt a tettes s a vizsgálat nem bizonyította be (?), hogy a szerb kor-

mánynak a legkisebb része lett volna a merényletben. (L'enquête ne permet pas d'établir que le gouvernement serbe eût la moindre part de complicité dans l'attentat de Princip.)⁵ Ausztria mégsem habozott és Németországgal egyetértésben ezen ürügy alatt ragadta meg az alkalmat, hogy Szerbiával végezzen. Oroszország ezt nem engedhette meg, egyrészt ősi hagyományai miatt, amelyek a kis szláv országok megvédését tették kötelességévé, másrészt a Balkánnak germanizálása egyenes fenyegetés és a balkáni orosz politikának teljes tönkretétele lett volna. Az ultimátum oly kihívó tartalmú és hangú volt, hogy az egész világ (?) felismerte a szándékot: a háborút. Nem szerb-osztrák, hanem európai háborút! (Érdekes, hogy az 1062. laptól kezdve többet nem szerepel Ausztria-Magyarország, hanem már csak Ausztria. Természetesen ez nem Magyarország iránti kímélet akar lenni, hanem egyszerűen ezt a részt már nem oly behatóan tanulmányozta és dolgozta át a kisántánt embere.) Az ultimátum Ausztria és Németország háborús akaratát és szándékát bizonyította (1074. lap). Ezt igazolja, hogy Ausztria minden várakozás ellenére elégtételt kapott (!) — és mégis a szakításra határozta el magát. Alighogy az előzékeny választ Szerbia megadta, egy félóra mulva az osztrák miniszter „színpadi fogással” elhagyta Belgrádot. Ez a fejezet egészen különös súlyt helyez a háború megindításának részletes körülményeire s ezt több lapon át fejtegeti, hogy így bebizonyítsa Németország felelősségét a világháborúért. E kérdésnek a francia tankönyvekben való erőszakolt tárgyalása pedig nyilván abban leli indokát, hogy valamennyi békeszerződésnek s az ebből folyó hadikárpótlásoknak alapja a központi hatalmak háborús felelősségének megállapítása. Ezt a legutolsóig védik és védeni fogják, mert amint ez a vakmerő és nem bizonyítható megállapítás megdőlni, abban a pillanatban megszűnik a békeszerződések létjogosultsága is.

A tankönyv nem mulasztja el a német kegyetlenkedések, gyilkosságok és gyujtogatások leírását sem, amelyek az ellenességnek ugyancsak lekicsinylését célozzák. Párizs kiürítését 1914-ben a kormány *szabad* elhatározásából folyó ténynek ismerteti, mely abból a célból történt, hogy szabad működésében ne akadályoztassék (1092. lap). Hogy ez tényleg menekülés volt, arra még következtetni sem enged! De folytatódik az ellenfél lekicsinylése. Az *osztrákok*, akik a szerbeket meg akarták semmisíteni,⁶ még a kis szerb hadsereget sem bírták legyűrni, sőt két vereség után *végleg* kiverték őket a szerb területről. Ebben a fejezetben a háborús izgatásnak, az ellenfél lekicsinylésének

⁵ Nyilván az ily tanítások bátorították fel 1930 elején a jugoszlávokat arra, hogy Szarajévóban, a csehek, hogy Theresienstadtban Principnek emléktáblákat állítsanak. Igaz ugyan, hogy viszont ezt az angol felfogás a nemzetek elleni merényletnek minősítette: an insult to the nations. The Illustrated London News, 1930 február 8. (Lásd dr. Olay Ferenc: *Szövetségeseink*. Nagymagyarország, 1930 november 1.)

⁶ Lásd gróf Tisza István közismert feltételeit az *annexiónélküli háborút* illetően!

vagy semmibevételének lovagiatlan példáját láthatjuk, melyet a valóságnak meg nem felelő adatok terjesztésével tetéz. De a félrevezetésnek is eléggé iskolapéldája az, hogy az osztrák hadseregnek a szerb területről való *végleges* kiveréséről beszél.

Itt közli a szerző legnagyobb hősiüknek, a húszéves *Guynemer* hadirepülőnek fényképét, amelyen Guynemer egy kényyszerleszállást végző „ellenséggel” beszél. „Lenyűgöző képen látható — mondja a kép szövege —, amint az *ellenséget* kikérdezi. A két *ellenfél* — úgy látszik — mintha bizalmatlansággal viseltetnék egymással szemben; Guynemer arcán *kemény* kifejezés látható, majdnem vad, tekintete szúrós, mint a kard.” (1113. lap.) Ez a kegyetlen ember pedig egy húszéves ifjú akar lenni, nyilván annak bizonyítására, hogy már húszéves korban is vad lehet az ember, sőt vadnak kell lenni az ellenféllel, helyesebben az ellenséggel szemben. Ha pedig a képet jól megfigyeljük, a szövegben említett jellegzetesen kegyetlen ar kifejezést nem találhatjuk fel, sőt inkább kedélyes és bajtársi beszélgetést lehet kimagyarázni, ami a két hős között bizonyára tényleg folyt is! A központi hatalmak hadvezetéséről, a katonák hősiességéről a legkisebb elismerő szava nincs a könyvnek. Falklandi csata, Skagerrak, Emden, Gorlice, kárpáti csaták, Isonzó, Doberdó, kémiai csodák, repülőök bravúrjai, messzehordó ágyú, Lettow-Vorbeck mesés harcvezetése Német-Kelet-Afrikában stb. szóra sem érdemesíttetnek. Nem szólva arról, hogy a központi hatalmaknál a háború *alatt* is elismerték az ellenfél kiváló teljesítményeit, vajjon ez a beállítás a békét, megértést szolgálja-e, vagy pedig a gyűlöletet, a háborús gondolkodást, azt a minden tekintetben pártatlan, igazságos és érdektelen nemzetek megítélésére kell bízunk.

A *La paix. Les conséquences de la guerre* című fejezetben (1153—1166. lap) felsorolja a szerző, hogy mely államok alakultak ki a világháború után. A békeszerződések ismertetése kapcsán rólunk annyit mond, hogy a magyar népességű területekre korlátoztattunk! E pár szó is azt a tévmitést terjeszti, *amely egyébként minden francia tankönyvnek alapvonása*, hogy Magyarországgal nem történt igazságtalanság, hisz *magyar* lakosságú területeit megtartotta. Mert persze arról, hogy több mint 3 millió magyart elszakítottak minden megkérdezésük nélkül, sőt tiltakozásuk ellenére, szó nincsen! Ennek a ténynek rosszindulatú elhallgatását bizonyítja azután az a megállapítás, hogy „Közép-Európa és a balti vidék felaprózása volt az eredménye a nemzetiségi elv alkalmazásának!” (Le morcellement de l'Europe centrale et de la région baltique a été le résultat de l'application du principe des nationalités.)

M. Fallex—A. Mairey—A. Gibert: *L'Europe (moins la France)*. (Classe de Troisième. Lycées et Collèges de garçons et de jeunes filles.) Nouveau cours de géographie. Programme du 3 juin 1925.)

A IX. fejezetben Magyarországról és Romániáról szól.

Magyar helyesírással írja kezdetben a helységneveket, amit elismeréssel kell tudomásul vennünk, tekintettel az eddigi francia álláspontra, amely a germanizálás szolgálatában német neveket használt. Magyarul írja tehát: Bakony, Balaton, Tisza, Szeged, Pécs, Gyöer stb. Budapestnek 1,185.000 lakosa van (173. lap). Az Alföldön telepedtek le a magyarok; az Alpok a németeknek, a „Tatry“ a szlovákoknak, Erdély a románoknak, a Szerémség, Szlavónia, Croatia a délszlávoknak maradtak meg (175. lap). Vagyis itt a gyanútlan tanuló arra a következtetésre jut, hogy Kassán, Erdélyben stb. magyarok nincsenek. Később már Grande et Petite Schütt, lac de Neusiedel, Leitha, Raab-ról beszél (176. lap). A „race mongolique“-ot kiemeli és dicsérően említi a magyar faji tulajdonságokat (178. lap). Ugyanitt azonban azt a megállapítást teszi, hogy mikor a magyarok végleges letelepedési helyükre bevonultak, ott számos fajtajú népet találtak „egy szláv herceg hatalma alá csoportosulva“! (178. lap). Romániáról megemlíti, hogy egyesítette Erdélyt, a „románok bölcsőjét“ és a többi románlakta területeket (181. lap). Később azt magyarázza, hogy a román népességű országokat 1919-ben *visszacsatolták* Romániához (!). Erdélyben a románoké a többség, 61%: magyar 28%, német 6-7% van (187. lap). A Bánságban négy nemzetiség van. Magyarok és németek szigetenként, románok és szerbek összekötővonalban nemzeti államaikkal. Temesvárig és Versecig a Keleti-Bánságban a románoké a többség (188. lap). (Mindez célzatos összeállítás a román többség igazolására és e területek elszakítása jogosságának bizonyítására.) A Dunáról írva megállapítja, hogy a Vaskapu már nem akadály, amióta az 1834-ben megkezdett nagy műszaki munkálatokat 1898-ban befejezték (190. lap). Itt a roszhiszeműség már teljes nyíltsággal előtérbe lép, mert amíg egyrészt hosszú ideig tartó és nagyszertű munkálatokról tud, addig másrészt azt, hogy ezek a magyar műszaki tudás, a magyar kitartás és munka, valamint a magyar áldozatkészség eredményei, makacsul elhallgatja.

Szerbiáról a X. fejezetben felemlíti, hogy 12 millió lakosá van s a határokon idegen kisebbségek is vannak („sur les confins il existe des minorités étrangères...“ 192. lap). A lakosság nemzetiségenként nincs felsorolva, csak annyit mond, hogy a határokon a szlávok németekkel és magyarokkal vannak keverve. Az állam nevezetes városai között egy magyar város sincs felsorolva (201. lap), holott éppen a magyar városok a legnagyobbak, amelyek e területen vannak (Szabadka, Zombor, Újvidék, Nagybecskerek stb.).

A VIII. fejezet Csehszlovákiáról és Ausztriáról emlékezik meg s nem mulasztja el megállapítani, hogy a tótokon a magyarok „szerkódtak“, a 13-6 milliónyi lakosságból 3 millió a német (154. lap). A magyarokat, ruténeket stb. nem említi, ami talán azzal magyarázható, hogy ezekkel bánnak a legigazságtalanabban, tehát jobb hallgatni róluk. Ausztria-Magyarország *semilyen* tekintetben sem volt egységes. A nemzetiségi elvet, amely

a XIX. századot uralta, 1867-ben megsértették (*violé*), amikor is a németek és magyarok — számbeli kisebbségük ellenére — maguknak szerezték meg (*arrogé*) a politikai hatalmat a szláv és latin népek felett (155. lap). (A németek és magyarok 1867-ben alig voltak kisebb számban, mint a nemzetiségek s azok túlnyomórészt behívottak, bevándoroltak voltak, de meg a kulturális és gazdasági fölény, földrajzi elhelyezkedés s egyéb hasonló körülmények is mintha figyelembe veendőek volnának!) Ausztria és Magyarország területét csökkentették, egyiknél a német, másiknál a magyar népességű területekre. (Ime, ismét itt van a régi hamisítás: Magyarországnak *magyar* népességű területeit nem vették el s idegen népek alá nem került magyar!) Közép-Európa politikai térképén a békekötések pontosan a fajok és nemzetiségek térképét adják vissza (156. lap). A magyarok számáról nem beszél, csak ismét 3 millió németről, a ruténlakta földről pedig pár szót szól (160. lap).

M. Fallex—A. Gilbert—A. Mairey: *Les Principales Puissances économiques du Monde (moins la France)*. Paris, 1929. Delagrave. (Classe de Philosophie. Lycées et Collèges de garçons et de jeunes filles.)

Magyarország népességéről felemlíti, hogy a magyarok (*les Hongrois ou Magyars*) a sárga fajhoz tartoznak (259. lap). Budapest a főváros, 926.000 lakossal (260. lap). (Az előző könyvükben foglalt téves adattal szemben itt már kijavították a lakosság számát.) A magyaroknak számos más fajjal való keveredése eredeti típusukat oly kedvezően befolyásolta, hogy annak uralkodó jellege (értsd: a sárga-mongol) elveszett. Képmellékleten egy alföldi tanyát mutat be a következő magyarázó felirattal: Egy fél-nomád menedékház a Hortobágy-pusztán („Un refuge de semi-nomade sur la Puszta Hortobágy.“ 264. lap). Az előzőleg ismertetett tankönyvvel egyébként ez a könyv megegyezik, az alábbi kivételekkel: 1526 óta a csehek és németek az osztrák uralkodóház alá tartoztak, a tótok Török- és Magyarországhoz, *de különböző politikai hovatartozásuk ellenére is e népeknek ugyanazok a törekvéseik voltak* (270. lap). (Érdekes példája ez annak, hogyan csempészik be a történelembe a soha nem létezett *csehszlovák* egységet már 1526-tól kezdve!) E könyvben a szerzők már felemlítik, hogy 33% idegen nemzetiséggel kell a cseheknek számolniok, ezek között főleg németekkel (276. lap). (Magyarokról se itt, se másutt nincs szó!) Végül a Vaskapuról írva, ebben a könyvben már csak annyit jegyeznek meg a szerzők, hogy 1898 óta nevezetesség! (286. lap.)

OLAY FERENC.